

ЗА СЛІДАМИ РИСИ

МАРИНА ШКВИРЯ

Рись в Карпатах їсть оленя,
здобутого вовчою зграєю

Що спільного між містом Гомель у Білорусі, містом Екабпилс у Латвії та Живри-ан-Аргон у Франції? На гербах цих населених пунктів зображено велику кішку з китицями на вухах – рись. Адже колись рись була дуже поширена в світі. Різноманітні види цих тварин живуть у різних регіонах. Так, канадська та руда рись мешкають у Північній Америці, а в Європі живуть євразійська (або ж звичайна) та іберійська рись. Кожен вид пристосований до умов, у котрих живе. Хтось більш пухнастий, хтось важчий, хтось не любить глибокого снігу, але добре переносить спеку, а комусь суворі зими не страшні. Але спільне у них усіх одне – рись дуже вразлива до наслідків людської діяльності: знищення середовища їхнього існування, полювання на тих самих тварин, яких здобуває і рись, браконьерство щодо самої рисі.

Наша розповідь про євразійську рись, адже саме цей вид мешкає в Україні. Де ж її можна побачити? Раніше рись жила і в лісостепу, і навіть у степовій зоні. Тепер трапляється лише на Поліссі та в Карпатах. Наприклад, найближчі до Києва та Львова рисячі сім'ї – у двох годинах їзди автівкою з цих міст. Тож на заході країни рись трапляється в окремих гірських районах Львівської, Івано-Франківської, Закарпатської та Чернівецької областей. А на Поліссі – в окремих районах Київської, Житомирської, Чернігівської, Волинської, Рівненської та Сумської областей. Хоча подекуди її давно вже не бачили. Адже поширення рисі та її чисельність – це суцільна біла пляма для науковців¹.

¹За даними Червоної книги України (2009 року) в Карпатах чисельність оцінюється у 350–400 особин, на території Полісся – до 80–90 особин.

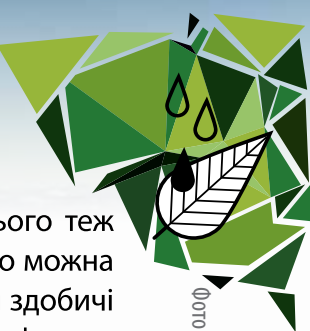

Фото авторські, у тому числі зроблені у Київському зоопарку.

Як же знайти рись і як саме науковці досліджують цю обережну тварину?

Найпоширеніший метод – стеження за слідами. Рись веде по-таємний спосіб життя. Але взимку на снігу можна знайти її сліди і дізнатись, як проходить день рисі. От уявіть, вийшли ми до лісу і побачили типовий котячий слід – округлий та без кігтів. Тільки розміри солідні. Проїдемося за слідами. Ланцюжок тягнеться лісом, рись уникає прямої та зручної дороги, звертає до бурелому та спускається до урізу водойми, часто змішуючись зі слідами копитних на кабанячих стежках. Аж ось ланцюжок виводить нас на галявинку, посеред якої стоїть велика дерев'яна годівниця із сіном для оленів, і ми бачимо вже не один, а три ланцюжки. Тут була самиця з рисенятами, що сумлінно йшли слід у слід за мамою глибоким снігом. Родина прийшла перевірити місце зі смачними запахами та слідами копитних, які має навчитись добре розрізняти рисяча малеча. Адже з матір'ю вони пробудуть лише цю зиму, а наступного року вже робитимуть спроби жити самостійно, розлучаючись з дорослою самицею на тривалі періоди.

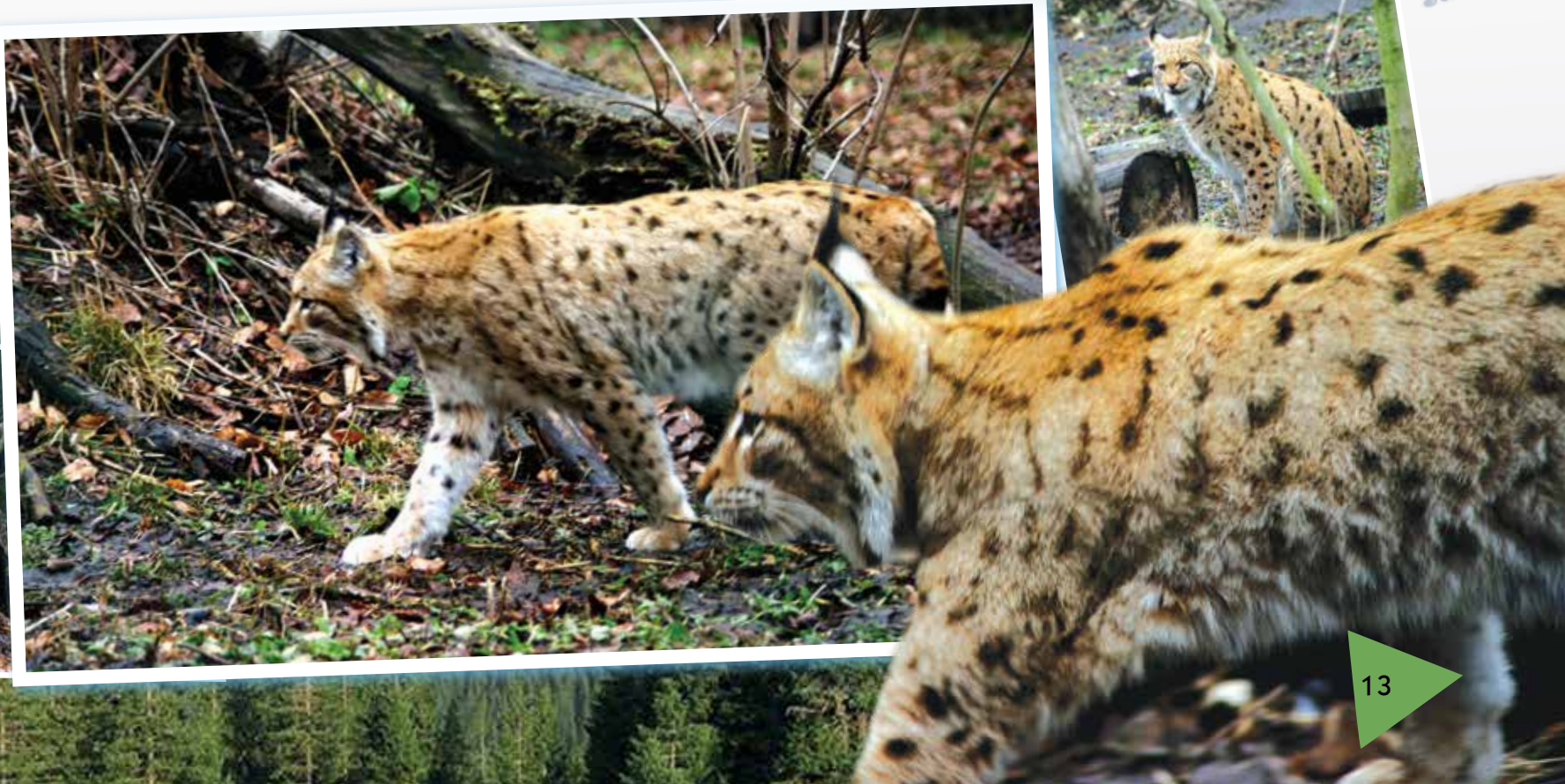
Багато інформації дають збори „слідів життєдіяльності“: ось рись маркувала сечею, ось тут влаштувалася поспати, там – залишила шерсть у екскрементах.

А ще можна встановити фотопастку. Звичайно, для цього теж потрібно розумітися на слідах. Але воно того варте! На фото можна побачити цікавинки з поведінки звіра, наприклад, поїдання здобичі або перехід мосту через річку. Якось у Карпатах ми сфотографували рись, що поїдала оленя, впольованого вовками. А в зоні відчуження отримали чудові фото рисячої сім'ї. А ще в кожній рисі унікальний візерунок з плям на хутрі, за яким можна розрізняти окремих особин.

Найбільше інформації дають нашійники, що передають координати місцезнаходження тварини на комп'ютер дослідника. Такі дослідження поширені в багатьох країнах. Тварину ловлять, присипляють, надівають нашійник з передавачем, який зазвичай через певний час сам відкривається, і науковці можуть його забрати за сигналом.

Загалом спектр методів величезний – можна картувати² сімейні ділянки, вивчати генетичні зв'язки рисячих популяцій у різних країнах, аналізувати поведінку тварини, вплив на види, на яких рись полює. Головне, щоб результати досліджень допомогли нам зберегти цю рідкісну тварину.

²Картування – нанесення на карту відповідних показників з метою вивчення.

Що ж загрожує рисі в Україні? По-перше, незаконне полювання. Браконьєри вбивають рись за те, що вона їхній конкурент у полюванні на оленів та зайців. А ще їх цікавить шкура і рисенята на продаж.

По-друге, зменшується кормова база та руйнується середовище існування цього хижака. Що менше старих лісів, болотних масивів та косуль, то менше шансів вижити популяції рисі.

Як можна допомогти рисі? Треба знати правду про її біологію та охоронний статус. Ця чудова тварина – не „шкідник“, а вид, занесений до Червоної книги України. Той, хто купує в браконьєра шкуру, опудало чи рисеня, формує попит на вбивство рідкісної тварини і є злочинцем.

Науковці мають зібрати якнайбільше достовірної інформації про рись і повідомляти про небезпечні тенденції.

А ще в зоологічних парках Європейської асоціації зоопарків та акваріумів (не плутаймо з приватними звіринцями) реалізуються програми зі створення резервного генофонду та відновлення популяцій. Так, наприклад, у Швейцарії відновили повністю втрачену колись популяцію рисі за рахунок випускання підготовлених особин у дикую природу. Та й самі по собі „племінні“ пари рисей у зоопарках – це перестрашування для дикої природи. Звичайно, йдеться про справжню племінну та наукову роботу. В Україні, наприклад, у такій Програмі зі збереження євразійської рисі працює Київський зоопарк.

Будемо сподіватися, що нам не доведеться випускати рись штучно в наші Карпатські та Поліські ліси і на слід рисі люди будуть натрапляти у лісі завжди.

Марина Шквиря,
кандидат біологічних наук,
завідувачка відділу наукової роботи
Київського зоологічного парку

